

... és könyvtáros

Csokonai Vitéz Mihály még hiába pályázott, Széchényi Ferenc nem őt választotta könyvtára örének, mert úgy gondolta, a nagy, tudományos könyvtárak élén filozófusok, tudósok, történészek állnak, neki sem elég egy poéta.

Azóta alaposan megváltozott a könyvtárosról kialakult közvélekedés.

Nemrég egy könyvtár szakos hallgatót megkérdeztek, mit tanul az egyetemen. A válaszára, hogy könyvtártudományt, nagy csodálkozás volt a reakció: – Miért, azt tanítják?

Legtöbbször azt halljuk, ha elmondjuk, mi a foglalkozásunk: jó neked, egész nap olvashatsz!

És bóknak szánják, amikor ezt mondják: – Jéé, nem is úgy nézel ki, mint egy könyvtáros!

Általános képet rajzol meg Darvasi László is a *Hogyan csábítsuk el a könyvtáros kisasszonyt?* című írásában:

„... Könyvtáros kisasszonynak nevezünk – tizenhat évestől nyolcvan éves korig – minden olyan nőnemű emberi lényt, aki férjhez, elvált, özvegy, netán pártában maradt és könyveket kölcsönöz. A könyvtáros kisasszony lehet érintetlen, de általában már nem az. Hangja rekedt, mert sokat dohányzik, leginkább kockás szövetszoknyában és szandálban jár. Néha besüti a haját. Tud olajkályhát, rolót és kerékpárláncot szerelni, ezek még a hetvenes évek emlékei. Ősei ott pakolgatják a könyveket Memphisben, Alexandriában, Babilonban, Mátvás udvarában és a British Museum dohos raktárhelyiségében. Szívünknek egyaránt kedves egy nagyvárosi főkönyvtár fiókjának, illetve valamely magyar laktanyának a könyvtáros kisasszonya...”

Még jóindulatú sejtésnek vélhetjük, amikor egy pályaválasztás előtt álló fiatal azt kérdezte, ő szeret olvasni, érdekli az irodalom, megfordult a fejében, esetleg lehetne akár könyvtáros is. De kell ahhoz emelt szintű tudás, esetleg érettségi?

Amikor Pécssett felavatták a Kaptárt, a Tudástár nevű intézményt, ezeket a sorokat olvashattunk:

*„A Kaptár véget vet a könyvtárosok uralmának!
Vége a könyvtárosok uralmának. A könyvtárfejlesztés legfontosabb vívmánya mégis az, hogy a technikának köszönhetően véget vetett a könyvtárosok diktatúrájának. A forradalmat a digitális könyvkölcsönzés jelenti. Nincs többé szükség könyvtárosokra.”*

Még ennél is tovább megy egy népszerű kereskedelmi rádió műsorvezetője:

Na, kinek kellene ma a könyvtárak, amikor minden elérhető az interneten?

És még egy internetes hozzászólás:

„...hmm, volt szerencsém nagyon sok könyvtárost megismerni életem során, de egy dologra nem jöttem rá: miért jó valakinek egy ilyen teljesen téren és időn kívüli pályát választani? Mi a motiváció? Nekem inkább menekülésnek tűnik... valahogy egy megakadt kereskedő és egy nagyon rossz általános iskolai tanító közé esik a szakma - egy közepesen művelt ember önmaga is meg tudja találni az információkat, amire szüksége van - akár könyvtárban, akár a neten... miért jó ez?”

Pedig a könyvek segítségével az egész világot megismerhetjük, anélkül, hogy kimozdulnánk a szobánkból! Egyik jó példa erre Karl May esete. Híres indiános könyvei, Winnetou és Old Shatterhand történetei talán meg sem születtek volna, ha a börtönben kényszerűen töltött időt nem útleírások olvasásával tölti a börtönkönyvtárban. Futószalagon gyártott történetei az olvasottak alapján beindult fantáziája szüleményei, hiszen soha nem járt a leírt helyszíneken. Világutazásra csak ötvennyolc éves kora után vállalkozott, amikor már anyagilag megengedhette magának. Akkor az Újvilágba is eljutott, a vadnyugatra azonban nem látogatott el. *„Semmi sem olyan ott, mint ahogy én azt megálmodtam”* – mondta.

Bizonyára nem csak engem bánt és sért a hivatásunkat lenéző szemlélet, miközben naponta kérik a segítségemet egyetemisták és oktatók egyaránt.

Nemcsak hogy érettségi kell, de egyetemi szinten oktatják a mai könyvtárosokat. Informatikus könyvtáros elnevezés szerepel a diplomájában annak, aki elvégzi az egyetemi éveket. A hagyományos típusú könyvtáros képzés megújult, a régi értékek megtartása mellett új tantárgyak kerültek be a tantervbe. A mai könyvtáros hallgató vállalkozási ismeretekről, információszolgáltatásról is hallgat előadásokat, több szakirányból választhat, pl. üzleti információmenedzser, információ- és tudásmenedzser, kutatás-fejlesztési információmenedzser, tartalomfejlesztő menedzser – a klasszikus szakok mellett.

Újságcikkeket, életrajzokat, visszaemlékezéseket olvasva sokszor talákoztam azzal az adattal, hogy neves emberek életük rövidebb-hosszabb szakaszában könyvtárban dolgoztak, de a lexikonba más területen elért eredményeik okán kerültek be.

Kíváncsiságból átolvastam az *Új Magyar Életrajzi Lexikon* hat kötetét, kiket talállok, akikre ez az „... és könyvtáros” megállapítás illik?

Az alábbi válogatásban olyan személyeket gyűjtöttem össze, akik a XX. században tevékenykedtek, a tudomány, művészet, közélet területén szereztek hírnevet, elismerést. Válogatásom szubjektív, viszont szándékom, hogy bizonyítsam; a könyvtár munkahelyet, szerény, de biztos megélhetést, búvóhelyet, átmeneti megoldást nyújtott sok embernek élete egy – esetleg válságos – szakaszában, segítette a túlélésben, feltöltődésben, az életében való továbblépésben. Vagy alkalom volt a könyvtári munka mellett alkotó, teremtő tevékenységre is.

Baranyai Lipót (1894–1970) pénzügyi szakember

Az MTA, a felsőház tagja, Magyar Nemzeti Bank ügyésze, jogtanácsosa, vezérigazgatója, majd elnöke is volt. A II. világháború idején az angolbarát liberális irányzat ismert képviselőjeként gr. Bethlen István köréhez tartozott, szorgalmazta a háborúból való kilépést. 1943-ban Kállay Miklós miniszterelnök megbízásából Svájcban tárgyalta a szövetségesek megbízottjaival. Ma-

gyarország német megszállásakor a Gestapo letartóztatta, 1944. októberben a németek átadták a magyar hatóságoknak, akik szabadon bocsátották. **1948-ban elhagyta az országot, Londonban a Bank of England könyvtárában dolgozott**, majd az USA-ba költözött. 1951–1959 között a Világbank utazó képviselője volt. Később visszatért Európába, és haláláig Frankfurt am Mainban a Német Szövetségi Bank tanácsadója volt.

Bartha Dénes (1908–1993) zenetörténész

Az MTA tagja, Erkel Ferenc-díjas, a Budapesti Zeneművészeti Főiskolán az egyetemes zenetörténet, a magyar zenetörténet, az esztétika tanára volt. 1964–1980 között többnyire az USA-ban tanított. Főként közép- és újkori magyar zenetörténettel, valamint Haydn munkásságával foglalkozott. És mindeközben a **főiskola zenei tárának könyvtárosa** is volt.

Csepcsányi Tibor (1886–1916) magashegy-mászó, grafikus, fényképész

A Magyar Turista Szövetség első titkára, a Budapesti Egyetem Turista Egyesület (BETE) választmányi tagja volt. 1912-ben államtudományi doktori oklevelet szerzett. 1909–1916 között a BETE magashegy-mászója. Az első tátrai levelezőlapok tervezője, nemzetközileg is elismert tátrai és tiroli sífelvételeket és turista fényképeket készített. A *Turistaság és Alpinizmus* főmunkatársa, tervező szerkesztője volt. **1913–1916 között a BETE könyvtárosa volt.**

Dalmáth Ferenc (1945–1997) szatíráíró, humorista, műfordító

Eredeti neve Fényes István.

Művei: *Krapekok, humoreszkek, karikatúrák* [Réber Lászlóval], 1966 [Dalmáth Ferenc néven]; *Pesti parasztkönyv, humoreszkek, karikatúrák, tréfák* [Kaján Tiborral], 1966 [Dalmáth Ferenc néven]; *Bibliographia Hungarica–Judaica. Magyar–zsidó bibliográfia, 1945–1990*, 1991. 1963–1968 között a *Lúdas Matyi* című lap munkatársa volt. **1968-ban kivándorolt Izraelbe és ott könyvtáros lett.**

Fertsek Elza (1889–1974) író, iparművész

Az Országos Magyar Iparművész Társulat tagja. A művészi csipkekészítést a magyar csipke-stílus megeremlőjétől, Dekáni Árpádtól tanulta. 1937-től a Székesfővárosi Iskolán kívüli Népművelődési Bizottság munkatársa. Magyaros motívumú, recélt, horgolt, vert csipkéit az Iparművészeti Társulat kiállításain, valamint az 1923 és 1925. évi monzamai nemzetközi Iparművészeti Kiállításon, 1926-ban a Nemzeti Szalonban saját gyűjteményes kiállításán mutatta be. 1934-től irodalmi tevékenységet is folytatott, főleg ifjúsági regényeket és elbeszéléseket írt. **1945-től Budapesten gyermekkönyvtárosként dolgozott.**

Grabovszky Emil (1892–1955) festő, grafikus

A budapesti Iparművészeti Iskola növendéke, majd a nagybányai művésztelep tagja volt. 1919-től Ungváron élt, és rendszeres részvevője volt kiállításoknak. 1926–1939 között Budapesten restaurátor és a Mezőgazdasági Múzeum képzőművészeti tanácsadója lett. **Megélhetésből néhány évig Ungváron könyvtáros volt.**

Győrbíró Jenő (1895–1982) gyógyszerész

Érdekes Gyógyász, Than Károly-ementő. 1923-tól a budapesti Kossuth Lajos utcai Kígyó patika vezetője. Nagy érdemeket szerzett a gyógyszerészképzésben. 1973-as nyugdíjazása után az **Ernyey József Gyógyásztörténeti Könyvtár munkatársa lett.**

Hajdú Algernon László (1890–1952) színész, ügyelő, titkár

A budapesti egyetemen jogot és angol filológiát hallgatott. Rövid vidéki színészkedés után a budapesti Nemzeti Színház szerződtette, **1935–1936-ban a színház könyvtárosa lett.** 1938 és 1944 között a Kamaraszínház titkára volt. Alapos filológiai munkával összeállította a Nemzeti Színház első száz évének műsörtörténetét, amely csak kefelevonatokban maradt fenn. 1945 után részt vett az **OSZK Színháztörténet Tárának megszervezésében**, ahol több kéziratát őrzik.

Kornstein Egon Ferenc (1891–1987) hegedű- és brácsaművész, zenetörténész.

1911-ben a budapesti Zeneakadémián Hubay Jenő tanítványaként hegedűművész oklevelet szerzett. Évekig a Waldbauer-Kerpely vonósnegyes brácsása volt. 1923-tól az USA-ban élt, több egyetemen (Iowa University, Peabody College, Nashville University of Connecticut) zenetörténetet tanított. 1947-ben a New York-i egyetemen doktori fokozatot szerzett. Zene-történészként elsősorban a XVI. század végi Velence zenéjével foglalkozott. Egon F. Kenton néven számos cikke jelent meg zenetudományi szaklapokban.

1961 és 1971 között a Mannes College of Music tanára és zenei könyvtárosa volt.

Lambrecht Kálmán (1889–1936) paleontológus, ornitológus, etnográfus

Tudományos pályafutása Herman Ottó mellett indult, ő keltette fel érdeklődését a madarak paleontológiája iránt. Sokoldalú érdeklődése főként az ősmadarakra terjedt ki. A Budapesti Madártani Intézetben létrehozta Közép-Európa legnagyobb összehasonlító csonttani gyűjteményét. Néprajzi kérdésekkel is foglalkozott, a magyarországi malmokra vonatkozó kutatásai alapvető fontosságúak. Tudományos ismeretterjesztő tevékenysége is igen jelentős, haláláig szerkesztette a *Búvár* című folyóiratot.

1919-től a Természettudományi Társulat és a Magyar Nemzeti Múzeum őslénytárának vezetője és a *Természettudományi Közlöny* szerkesztője volt. 1920-ban állásától megfosztották. Ezután a *Magyarság* című folyóirat tudományos rovatvezetője lett, és munkatársa volt több napilapnak is. 1926-tól a **Földtani Intézet könyvtárosa**ként dolgozott, majd 1934-től a **nemzeti könyvtár könyvtárosa lett.**

Medveczky Bella (1897–1969) író, műfordító, operaénekes

A Zeneakadémián énekési és énektanári oklevelet szerzett, majd az Operaház magánénekeseké lett. Az 1950-es években a **Pest Megyei Tanács orvosi szakkönyvtárát vezette.** Első írásait az 1920-as években a *Nyugat* közölte. Érdekes meseszövevű regényeket, elbeszéléseket írt, a maga korában ifjúsági regényei népszerűek voltak. Több műve olasz és spanyol nyelven is megjelent.

Mészáros Lajos (1857–1926) színész, rendező

A Nemzeti Színházban, továbbá Aradon, Miskolcon, majd Kassán, Szegeden és Pécsen játszott. 1896 és 1926 között a Nemzeti Színház tagja volt, főként hősszerelmes és társalgási szerepeket kapott.

1900-tól a **színház könyvtárosa**ként is tevékenykedett.

Nagy Sándor (1844–1918) gyorsíró, könyvtáros, pedagógus

1872-ben ismerkedett meg a gyorsírással, tanári oklevelet szerzett, továbbfejlesztette a módszert, jelentős érdemeket szerzett a gyorsírás egyszerűsítése és terjesztése terén. Az Országos Közoktatási Tanács és Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium megbízása alapján kidolgozta a középiskolai tanterv szépírási részét. Megalapította a Magyar Gyorsírók Egyesületét. 1869-ben átmenetileg a **műegyetem könyvtárában könyvtári segéd, könyvtártiszt, majd könyvtárőr volt.**

Palotay Árpád (1885–1950) operaénekes, rendező

Operett-szerepekben fellépett a Király Színházban, majd a Népoperához szerződött. Játszott a Belvárosi Színházban, 1918-ban a Medgyaszay Színház tagja volt, majd a színház bukását követően 1919 és 1932 között a budapesti **Operaház** magánénekeseké, 1933-tól rendezője, emellett 1934-től **főkönyvtárosa** és énekmestere is volt. Jelentős énekpedagógiai tevékenységet is folytatott, elsősorban a hangképzés, a hangfejlesztés terén ért el kiemelkedő eredményeket.

Pataki József (1875–1957) színész, színháztörténész

Pályáját hős- és jellemszínészként kezdte; játszott Óbudán, Kecskeméten, Kolozsváron, Debrecenben. A Nemzeti Színházban parasztábrázolásaival aratott sikert. Több filmben is kapott

epizód szerepeket. Színháztörténeti cikkei és tanulmányai a *Nyugatban és a Színészújságban* jelentek meg. Megszervezte a Nemzeti Színház múzeumát, ezzel megteremtve a későbbi Színészmúzeumot és az **Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti osztályának** az anyagát. Elkészítette az akkoriban hiánypótló művét, a *Magyar színészet története* című átfogó tanulmánykötetét, amelyért megkapta a Halmos Izidor-pályadíjat. **1928-ban kinevezték a Nemzeti Színház főkönyvtárosának.**

Péter Gábor (1906–1993)

Szabósegekből lett rendőr-vezérőrnagy, altábornagy. Vezetője volt az Államvédelmi Hatóságnak. Meghatározó szerepet játszott a kommunisták hatalomátvételének előkészítésében. Személyesen irányította a nagy koncepciójú pereket, köztük a Rajk-ügyet. Súlyos felelősség terheli az ország lakosságának terrorizálásáért, a kivégzésekért és kegyetlenségeikért. 1953-ban életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélték. Perújrafelvétel során, „érdemeit” is figyelembe véve, 1957-ben büntetését 14 év börtönbüntetésre változtatták. 1959-ben egyéni kegyelemmel szabadult. 1959-től nyugdíjazásáig **Budapest szakszervezeti könyvtárosként dolgozott.**

Pogány András (1919–1995) jogász

A budapesti egyetemen bölcsészettudományt, jog- és államtudományt tanult. Az 1956. évi forradalom leverése után nyugatra menekült, 1957-ben az USA-ban telepedett le, 1958-ban a **Yale Egyetemen könyvtáros diplomát szerzett és az egyetem könyvtárosa lett.** A Seaton Hall Egyetemen a történelem előadó tanára, egyúttal 1963–1970 között az **egyetem könyvtárigazgatója** is volt. 1972-től a Republican National Committee tanácsadója. Tevékenyen részt vett az amerikai magyar emigráns politikában. Az American Academy of Political and Social Science, a Catholic Library Association tagja. Az Amerikai Szabadságharcos Szövetség, a Magyar Szabadságharcos Világszövetség elnöke is volt.

Ravasz Boriska (1909–1979) pedagógus

Ravasz László református püspök leánya, Bartók György református püspök unokája, Bibó István jogász, politológus, szociológus felesége. A Baár-Madas Református Leánygimnáziumban érettségizett, az egyetemen történelem–latin szakon Szegfű Gyula tanítványa volt. A tanári diploma megszerzése után a Baár-Madas Gimnáziumba ment vissza tanítani. A gimnázium bezárása után ezzel a családfával csak a Növényolaj-ipari Technikumban taníthatott, majd az **iskola könyvtárosa lehetett** nyugdíjazásáig.

Supka Géza (1883–1956) publicista, régész, műtörténész

A MTA tagja, szabadkőműves páholyok nagymestere, a budapesti egyetemen majd a grazi egyetemen történelmet, német filológiát, művészettörténetet, régészetet tanult, a kolozsvári egyetemen bölcsészdoktori oklevelet szerzett. A bécsi egyetemen régészetet és művészettörténetet tanított; előadásokat tartott a berlini, kielni, kölni, lipcsei, római és stockholmi egyetemen is. Emellett élénk publicisztikai tevékenységet is folytatott. 1910-es években a *Világ* című lap munkatársa, 1918–1919 között prágai nagykövet is volt.

Az ő kezdeményezésére rendezték meg a magyar írók és az irodalom támogatására 1927-től a könyvnapokat. 1945–1949 között az általa alapított Polgári Demokrata Párt egyik vezetője. 1934–1945 között a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárosa volt.**

* * *

2011 februárjában mester fokozatú végzés előtt álló könyvtár szakos egyetemi hallgatók konferenciát szerveztek a jelenlegi könyvtáros képzés versenyképességéről, a munkaerőpiac elvárásairól.

A konferenciát az egyetem dékánja nyitotta meg, az intézet vezetője tartotta az első előadást. A meghívott előadók között egyetemi docens, könyvtári főigazgató,

marketing adatbázisokkal, céginformációval kereskedő cég stratégiai igazgatója, a rektori hivatal főosztályvezetője szerepelt. Az egész napos rendezvény magas színvonala bizonyította, hogy a résztvevők komolyan veszik a könyvtáros szakmát, meggyőződésük, hogy szükség van a könyvtáros képzésre, a tudományos és gazdasági élet számos területén alkalmazható jól képzett információs szakemberekre.

De azért jó, ha emlékezünk a régiekre is, azokra is, akik csupán „... és könyvtáros”-ok voltak.

FORRÁSOK

- Új Magyar Életrajzi Lexikon. Főszerk. Markó László; munkatársak Balázs-Arth Valéria [et al.]. Budapest, Magyar Könyvklub, 2001–2007, 6 db
- Darvasi László (Szív Ernő álnéven): Hogyan csábítsuk el a könyvtáros kisasszonyt? Tárcák. Pécs, Jelenkor, 1997.

Patkósné Tóth Zsuzsa